

ΑΝΑΤΟΜΙΑ ΜΙΑΣ ΕΠΕΤΕΙΟΥ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ 48 ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ

Ο Κωνσταντίνος Καραμανλής επιστρέφει στην Ελλάδα τις πρώτες πρωινές ώρες της 24ης Ιουλίου του 1974

Το θεμελιώδες δίλημμα

Η δημοκρατία υπό όλες τις ιστορικές και θεσμικές εκδοχές της είναι εκτεθειμένη στον κίνδυνο του λαϊκισμού, αν με τον όρο αυτόν χαρακτηρίσουμε όλες τις πολιτικές συμπεριφορές που συνδέονται με την ένατη παντός τιμήματος διεύρυνση της εκλογικής επιρροής και κυρίως την αποφυγή διατύπωσης αντιδημοφιλών θέσεων και λήψης αντιδημοφιλών αποφάσεων.

Αυτό ίσχυε στην αρχαία, ισχύει και στη σύγχρονη δημοκρατία: την αντιπροσωπευτική φιλελεύθερη δημοκρατία. Ισχύει προφανώς και στα μη δημοκρατικά, αυταρχικά ή και ολοκληρωτικά πολιτεύματα στον βαθμό που αυτά ενδιαφέρονται για την πολιτική τους νομιμοποίηση. Ο λαϊκισμός είναι όμως η μικρότερη παθολογία αυτών των συστημάτων διακυβέρνησης. Σημασία έχει συνεπώς ο λαϊκισμός ως εγγενές στοιχείο της δημοκρατίας.

Η δημαγωγία, η απλοοίηση, η παραποίηση των πραγματικών δεδομένων, οι εύκολες και υπερβολικές υποσχέσεις και πολύ περισσότερο αποφάσεις που υπερβαίνουν τα δημοσιονομικά όρια, η κολακεία προς το κοινωνικό και πολιτικό ακροατήριο, η διέγερση εθνικιστικών ανακλαστικών και πολύ περισσότερο η υποταγή της εξωτερικής πολιτικής σε αυτά είναι μερικά από τα φαινόμενα που εντάσσονται στο φάσμα του λαϊκισμού και επηρεάζουν καταλυτικά τη λειτουργία και την ανθεκτικότητα της δημοκρατίας.

Πρόκειται για φαινόμενο οριζόντιο που

χρησιμοποιεί κάθε διαθέσιμο αξιακό και ιδεολογικό όχημα και διαπερνά την τυπολογία των κομμάτων και όλες τις επιμέρους μορφές δημοκρατικής διακυβέρνησης. Στην πραγματικότητα το ζητούμενο δεν είναι η απουσία λαϊκιστικών εκφάνσεων αλλά η οριοθέτησή τους και η ύπαρξη αναλαϊκιστικών θυλάκων που ανθίστανται αναλαμβάνοντας ασύμμετρο πολιτικό κόστος ιδίως σε περιόδους κρίσης, δηλαδή σε περιόδους πύκνωσης του ιστορικού χρόνου, όταν κάθε πολιτική στάση και επιλογή αποκτά μεγαλύτερη βαρύτητα. Όταν συνεπώς διαμορφώνεται μια συνθήκη κατά την οποία όλο το πολιτικό φάσμα είναι, με τον έναν ή τον άλλον τρόπο, λαϊκιστικό και δεν υπάρχει κανένα πολιτικό υποκείμενο διατεθειμένο να αναλάβει πολιτικό κόστος λαμβάνοντας αντιδημοφιλείς θέσεις και αποφάσεις χάριν του γενικού συμφέροντος, έχουμε μπροστά μας ανάγλυφο το θεμελιώδες δίλημμα της δημοκρατίας που ταλαντεύεται διαρκώς μεταξύ συγκυρίας και Ιστορίας. Ο λαϊκισμός τρέφεται από το δεδομένο ότι θεσμικά η δημοκρατία, λόγω της περιοδικότητας των εκλογών, λειτουργεί με κριτήρια συγκυριακά, παρότι κρίνεται εν τέλει και εκ των υστέρων με κριτήρια ιστορικά. Αυτή είναι η γενετική αντίφαση της δημοκρατίας. Η πρώτη μήτρα του λαϊκισμού είναι συνεπώς η εξυπηρέτηση του βασικού πολι-

τικού στόχου που είναι η κατάκτηση και η όσο γίνεται πιο παρατεταμένη άσκηση της εξουσίας. Η δεύτερη μήτρα είναι ο συγκυριακός χαρακτήρας των δημοκρατικών διαδικασιών. Η τρίτη μήτρα είναι η ευκολία με την οποία στον πολιτικό λόγο κυριαρχεί η επίκληση της ανεξέλεγκτης πεποίθησης έναντι της ιστορικής, εθνικής και θεσμικής ευθύνης. Ο «κομματικός πατριωτισμός» εκφράζει πολύ συχνά την ηθική της πεποίθησης και τη λογική της συγκυρίας έναντι του κατά κυριολεξία πατριωτισμού που εκφράζει την ηθική της ευθύνης και τη λογική της Ιστορίας.

Η εσωτερική σύγκρουση της δημοκρατίας είναι πλέον έκδηλη σε πολλές δυτικές φιλελεύθερες δημοκρατίες (ανεξάρτητα από το ειδικότερο σύστημα διακυβέρνησης που μπορεί να είναι κοινοβουλευτικό, προεδρικό ή ημιπροεδρικό). Οι δημοκρατίες φοβούνται τα εκλογικά τους σώματα και ως εκ τούτου την πιθανή έκβαση των εκλογών ή των δημοψηφισμάτων. Την περίοδο αυτή βλέπουμε τη δυσκολία της Γαλλίας να διαχειριστεί το αποτέλεσμα των τελευταίων βουλευτικών εκλογών. Βλέπουμε την ιταλική αγωνία να παραμείνει η κυβέρνηση Μ. Ντράγκι καθώς οι εκλογές θα οδηγήσουν, σύμφωνα με τις δημοσκοπήσεις, σε άλλης αντίληψης κοινοβουλευτική πλειοψηφία. Η μεγάλη όμως αγωνία για την ίδια την αντοχή της Δύσης ως στρατηγικής οντότητας αφορά μια πιθανότητα ανατροπής

στις επόμενες αμερικανικές προεδρικές εκλογές.

Τα σχεδόν πενήντα χρόνια της μεταπολιτευτικής περιόδου η Ελληνική Δημοκρατία συμβίωσε με τον λαϊκισμό υπό διάφορες εκδοχές. Η καμπύλη του μεταπολιτευτικού λαϊκισμού είναι η συντομική ερμηνεία των διαρθρωτικών αδυναμιών του κράτους, της οικονομίας, του πολιτικού συστήματος αλλά και της κοινωνίας των πολιτών. Η συμβίωση δημοκρατίας και λαϊκισμού δοκιμάστηκε πραγματικά μόνο τα δέκα από τα σαράντα οκτώ αυτά χρόνια, την περίοδο της οικονομικής κρίσης 2009-2019. Τότε αναδείχθηκε ως θεμελιώδες εθνικό ζήτησιμο η ανάγκη για δημοσιονομική, άρα και για δημοκρατική επίγνωση. Είναι εντυπωσιακή η ταχύτητα με την οποία όλο, πολιτικό σύστημα και κοινωνία των πολιτών που δεν έχουν βέβαια ίδιο βαθμό ευθύνης, θέλησαν αμέσως μετά να επανέλθουν στην «κανονικότητα». Ελπίζω και εύχομαι η Ιστορία να μην καταγράψει ξανά έλλειμμα επίγνωσης.

Ο κ. Ευάγγελος Βενιζέλος είναι πρώην αντιπρόεδρος της Κυβέρνησης και υπουργός Εξωτερικών, πρώην υπουργός Εθνικής Αμυνας. Μόλις κυκλοφόρησε από τις εκδόσεις Πατάκη το νέο βιβλίο του «Εκδοχές πολέμου 2009-2022. Μια συζήτηση με τον Γιώργο Κουβαρά για το παρασκήνιο της οικονομικής κρίσης και όσα ακολούθησαν». Η πρώτη παρουσίασή του θα γίνει την Τρίτη 26/7, στις 19.30, στον κήπο του Βυζαντινού Μουσείου Αθηνών.

Ευάγγελος Βενιζέλος